

BENCZÉDI LÁSZLÓ

Bányavidéki várórségek folyamodványai Esterházy Pálhoz 1668—1681

A magyar történelem egyik legmozgalmasabb korszaka az az évtized, amely a Wesselényi-féle főúri összeesküvés felszámolását és Habsburg-császári megtorlását követte. Többszöri meghiúsult kísérlet után a bécsi udvar ekkor, az 1670-es években látta elérkezettnek az időt, hogy régi tervét, az abszolút rendszernek Magyarországra való kiterjesztését, csehországi mintára, megvalósítsa. Kihasználva az erdélyi fejedelemség hatalmának összeomlását és a török által sújtott ország kiszolgáltatott helyzetét — mint ismeretes — a bécsi udvar 1670-től császári katonasággal árasztotta el az ország maradék területeit, kíméletlen üldözésnek vetette alá a Habsburg-kormányzattal szembenálló erőket, tüzzel-vassal hozzálátott a protestantizmus felszámolásához, s felfüggesztette az ország önállóságát kifejező rendi alkotmányt. A bécsi udvar felelős tényezői mindezt olyan történelmi helyzetben tették, amikor az 1663. évi török hadjárat újabb foglalásai következtében Magyarországon a legnagyobb területi kiterjedését érte el az ozmán uralom.

A Habsburg-abszolutizmus Magyarországgal kapcsolatos tervei és törekvései különös élességgel mutatkoztak meg a bécsi udvar hadügyi politikájában. A magyar rendi önállóság felszámolására irányuló intézkedések sorában — a török veszély semmibevételével, illetve a török elleni védelem ügyének a beolvasztási törekvések alá való rendelkezésével — Lipót 1671. december 11-én adta ki hírhedt rendeletét, amelynek értelmében a végvárakban királyi zsoldon szolgáló 11 ezer főnyi magyar katonaságból néhány hónap leforgása alatt 8 ezer főt elbocsátottak. Ezzel egyidőben jelentősen leszállították a szolgálatban megtartott magyar katonák zsoldját, s — bár a rabló török portyák a békeidőszak ellenére is állandóan apasztották a várórségek létszámát — szigorúan megtiltották, hogy a harcban elesett katonák helyére a várkapitányok újakat fogadjanak fel. A megüresedett magyarországi várak jelentős részébe — főként a kelet-magyarországiakba — az udvari haditanács német csapatokat vezényelt, de ezek rendeltetése nem annyira a török elleni védelem erősítése, mint inkább a forrongásban levő ország lecsendesítése volt.¹

A török elleni védelem érdekei persze az 1670-es években sem szorultak ki teljesen a lipóti abszolutizmus hadügyi politikájából. E szempontokat azonban a bécsi kormánykörök csak ott vették figyelembe, ahol az osztrák, cseh és morva tartományok *közvetlen* védelméről volt szó. Az 1663-ban elvesztett Érsekújvár pótlására, illetve a Vág és a Kárpátok közötti „előtér”

¹ Minderre vonatkozólag ld. *Takáts Sándor*: Kísérletek a magyar haderő felosztására, 1671—1702 c. tanulmányát (Századok, 1904; illetve Magyar küzdelmek, Bpest, é. n.).

védelmére ezekben az években építették fel roppant költséggel, a legújabb harcászati követelményeknek megfelelően, Lipótvárat,² szerelték fel új védőművekkel a Kárpátok átjáróit biztosító Trencsént, s gondoskodtak a Bécs irányát fedező győri vár további erősítéséről.³ Biztonság kedvéért ezeket a várakat — továbbá Pozsonyt, Illavát és más határmenti erősítéseket — a magyar főkapitányi szervezet kikapcsolásával, részben már korábban is, közvetlenül a bécsi udvari haditanácsnak rendelték alá.

Az örökös tartományok előterében levő erősítésektől és váraktól eltérően egészen más volt a Vágtól Fülelig húzódó ún. bányavidéki végvárak helyzete. Ez az összesen mintegy 150 kilométer hosszú végvár vonal az ország maradék területeinek védelme szempontjából elsőrendűen fontos hivatást teljesített. Az 1663/64. évi török háborúban Érsekújváron kívül török kézre került Nógrád, Palánk, Hollókő, Buják és Szécsény vára is; ezzel a hódoltság északi irányban jelentősen kiterjedt, s az újabb ellenséges foglalások — vagy akár a békeidőszakban is napirenden levő török beütések — már-már az ország területi egységét veszélyeztették. A bányavidéki végvárak tehát ezekben az években nemcsak a kulcsfontosságú bányavárosokat biztosították, de a Garam és a Vág völgyének fedezésével egyben a nyugati és keleti országrészek közötti érintkezés utolsó lehetőségét is. E rendeltetésüknek azonban úgy kellett megfelelniök, hogy Füle, Léva és Nyitra kivételével, túlnyomó részük — így Sellye, Sempte, Korpona, Kékkő, Szádvár, Hajnácskő és Murány — a korabeli várharcászat legelemibb követelményeinek sem tettek eleget. A jól felszerelt, hatalmas török végvárakkal (Érsekújvárral, Hatvannal, Szécsénnyel és Egerrel) szemben magyar részről — egy korabeli hivatalos jelentés szavait idézve — nagyjából csak „hitvány viskók” álltak.⁴

Közleményünk — a Habsburg beolvasztási kísérletek legkíméletlenebb korszakából — ezekről a bányavidéki végházakról tartalmaz eddig kiadatlan forrásokat. Az Országos Levéltárban őrzött Esterházy-levéltárból néhány végvári folyamodványt teszünk közzé, amelyeket az itteni várőrsek intéztek kerületi főkapitányukhoz, gróf Esterházy Pál tábornokhoz. E folyamodványokból a bécsi szervek nemtörődömségének, a várak elhanyagolásának, a katonaság megfogyatkozásának, fizetelenségének és nyomorának széles körképe bontakozik ki. Forrásanyagunk e tekintetben korjellemző erővel bír: sajátos nézőpontból és új adatokkal egészíti ki a lipóti abszolutizmus magyarországi hatásáról szóló ismereteinket.

A bemutatásra kerülő forrásanyag értékét elsősorban mégsem abban látjuk, hogy a magyarországi végvár vonal egy fontos szakaszán új szempontból világítja meg a Habsburgok hadügyi politikájának súlyos következményeit. A végvári őrségek folyamodványai emellett számos olyan sérelmet és panaszt tartalmaznak, amelyek — a Bécsből jövő intézkedések kihatásain túl — a végvárak XVII. századvégi helyzetére általában is jellemzőek, amennyiben a végvári katonaság létfenntartására, a korabeli magyar rendi társadalom különböző osztályaival és tényezőivel fennálló ellentéteire, ezek

² Ld. Történelmi Tár (továbbiakban TT) 1884. 401—411. l.

³ Vö. *Károlyi János*: A trencsényi vár. Trencsén, 1910, 105. l. — *Villányi Szaniszló*: Győr-vár és város helyrajza, erősítése, háztelek- és lakossági viszonyai a XVI. és XVII. században. Győr, 1882, 56. l.

⁴ A bányavidéki végvárak stratégiai fontosságára és leromlott állapotára vonatkozólag ld. Esterházy Pál relatioját 1674-ből. Kiadta *Rakovszky István*, TT. 1891, 257—266. l. Esterházy Pál a vágsellyei végház jellemzésére használja a „vilissimum habitaculum” kifejezést.

gazdasági és hatalmi okaira utalnak. A panaszlevelek legfőbb hasznát a további kutatások számára éppen abban látjuk, hogy betekintést engednek a századvégi *végvári társadalom* eddig nagyrészt ismeretlen területére.⁵

A végvárakkal kapcsolatos kérdéseket korábbi történetírásunk hosszú időn át főként eseménytörténeti, hadművészeti és államigazgatási keretek között tárgyalta, de a végvári katonaság mindennapos életét, összetételét, gazdasági-társadalmi helyzetét — s ezen alapuló politikai tudatát — nem vizsgálta behatóan. A végvári katonaság gazdasági-társadalmi elemzésének igénye csak az utóbbi években jelentkezett, amikor a marxista történettudomány már jelentős eredményeket ért el a XVI—XVII. századi magyar társadalomtörténet kutatásában, s vizsgálódásai során elkerülhetetlenül beleütközött a magyarországi örökös jobbágyság rendszerén átmenetileg kívülálló szabad és félszabad paraszti és katonai rétegek problémájába. A történeti kutatás azóta főként a hajdúkérdésben ért el jelentős eredményeket. A keletmagyarországi hajdútelepítésekkel foglalkozó tanulmányok⁶ mellett különös figyelmet érdemel ebben a vonatkozásban *Zimányi Vera* nemrégiben megjelent közleménye, amely a Zrínyiek és Batthyányak magánföldesúri hajdútelepítéseit mutatja be, a hajdúkérdés vizsgálatát ezzel a nyugati országrészekre is kiterjesztve.⁷

A királyi szolgálatban álló végvári katonaság helyzete persze sok szempontból más volt, mint a telepített földesúri katonaságé, de kétségtelen — s erre *Zimányi Vera* is utalt tanulmányában —, hogy a különböző szolgálatú katonáskodó rétegek problematikája ugyanakkor számos ponton érintkezik is egymással. Mindkét katonai elem abból a nehezen körülhatárolható társadalmi rétegből származott, amely sajátos terméke volt a XVI—XVII. századi magyarországi viszonyoknak: török hódoltságnak, Habsburg-megszállásnak, az árutermelő nagybirtok fojtogató uralmának. Mind a földesúri, mind a királyi katonaság sorai azokból a rétegekből egészültek ki, amelyek e viszonyok következtében váltak nincstelenné, s hagyományos életformájukból erőszakkal kiszakítva — vagy önként kiválva — a megélhetés és emelkedés új lehetőségeit keresték a katonáskodásban. Kérdés mármost, hogy a XVI—XVII. századi magyar társadalom e katonáskodó elemei hol és milyen körülmények

⁵ Végvári irodalmunknak szembevetendő aránytalansága, hogy a végvári élet hőskorának, a végvárrendszer XVI. századi kiépülésének és védelmének rendkívül gazdag dokumentálásával és feldolgozásával szemben a végvári katonaság XVII. századi élete és századvégi hanyatlása viszonylag elhanyagolt kutatási terület maradt. *Takáts Sándor* említett alapvető tanulmánya a bécsi központi levéltárak anyaga alapján tisztázta azokat a politikai motívumokat és intézkedéseket, amelyek a bécsi udvar magatartását a XVII. század utolsó harmadában a végvárak magyar katonaságával szemben meghatározták, illetve jellemezték. *Szabó István* „Ellenreformáció a végvárakban, 1670—1681” című cikke (Károlyi-émlékkönyv, Bpest, 1933, 457—470. l.) a lipóti abszolútizmus rekatolizációs politikáját mutatja be a végvárakban, amelyek a reformáció elterjedése óta — mint ismeretes — valóságos fellegvárai voltak a magyarországi protestantizmusnak. E két tanulmányon kívül a végvári katonaság XVII. század végi helyzetének sem részletfeldolgozása, sem átfogó ábrázolása nincs történetírásunkban.

⁶ Gondolunk elsősorban *Dankó Imre*, *Rácz István* és *Szendrey István* ilyen irányú munkásságára.

⁷ *Zimányi Vera*: Adatok a dunántúli hajdúk történetéhez. Századok, 1960, 286—302. l. — A Nádasdy-család XVII. század végi kapuvári hajdútelepítését röviden tárgyalja *Vörös Károly*: Az 1826. évi kapuvári parasztmozgalom című tanulmánya (Soproni Szemle, 1955/3—4. sz., 81—82. l.).

között — földesúri vagy királyi szolgálatban — találták meg inkább számitásaikat.

Ezen a ponton vetődik fel a különböző katonai elemek létfenntartásának, gazdasági és társadalmi helyzetének a kérdése. A magánföldesúri és a végvári katonaság életmódjának összehasonlítása különösen a XVII. század viszonylatában válik szükségessé, mert részben a háborús pusztítások és az országot elárasztó idegen zsoldoseregek, részben a robotgazdálkodás XVII. század második felében beköszöntő válsága és a fokozódó pénzügyi zavarok okozta állandó fizetlenség következtében ekkorra jutott csődbe az az élelmezési rendszer, amely korábban — a törökkor első évtizedeiben — a világi, egyházi és kamarai nagybirtok árutermelésén, illetve az ellátás kamarai adminisztrációján alapult. Összefoglaló történeti munkáink — behatóbb kutatások hiányában — eddig általában azzal intézték el a kérdést, hogy a fizetetlen katonaság erőszakos rekvirálásaira, fosztogatásaira utaltak. E megállapításban persze sok igazság van, mégsem fedí a teljes történeti valóságot. Nehéz is elképzelni, hogy egy nagyszámú társadalmi réteg évtizedeken át a környező lakosságon való élőködéssel tartotta volna fenn magát. A végvári katonaság létfenntartásának van ugyanis egy másik — és jelentősebb — oldala. A XVI. és a XVII. század fordulója táján megjelent, majd egyre tömegesebbé vált a paraszttelken gazdálkodó — és a végvárrá átalakított városokban, illetve a váralji településeken polgári házhellyel rendelkező — végvári katona típusa.

A végvári katonák paraszttelken való gazdálkodásának kérdését az elmúlt években *Makkai László* vetette fel jelentőségének megfelelő hangsúllyal.⁸ Korabeli dézsmajegyzékek és megyei jegyzőkönyvek vizsgálata alapján mutatta ki, hogy a miskolci és diósgyőri végvári katonák már az 1610-es és 20-as években jelentős árutermelést folytattak. Ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a szabad hajdúvárosi és a magánföldesúri hajdúk mellett erre az időre kialakult a hajdúság harmadik kategóriája is, ti. a végvári hajdúk csoportja. A végvári katonaság földfoglalásainak és rendszeres termelők munkájának egyébként már a századeleji országgyűlési határozatokban is nyoma van. Az 1609: 56. tc. például a végvárak körül fekvő birtokok felosztásától nemcsak a várkapitányokat, de a szolgáló katonákat is tilalmazta, illetve a kiszakított szántóföldek dézsmakötelezettség nélküli felszántását a földesurak engedélyétől tette függővé. Az 1613: 4. tc. viszont a paraszttelken ülő végvári katonák feltétlen dézsmakötelezettségét mondta ki.

A végvári katonaság jobbágytelki gazdálkodásának kérdését történetírásunk mindeközéig nem tisztázta. Az erre utaló adatokat szétszórta adatközlésekből és egyes helytörténeti feldolgozásokból lehet összegyűjteni. Tudunk például arról, hogy a kállói vár királyi katonasága — minthogy fizetését hosszú időn át nem kapta kézhez — 1631-ben a szomszéd nemesek földjét szántotta, s a termés után kilencedet fizetett.⁹ A század derekán, hasonló okok miatt, a győri magyar őrség is arra kényszerült, hogy a város határában parlagon heverő földeket művelés alá vegye, ami miatt éles összeütközésbe került a birtokosokkal, mindenekelőtt a győri káptalannal.¹⁰ Nyitrán Kollonits Lipót hasított ki — nyitrai püspök és főkapitány korában, 1669-ben — a püspökség birtokaiból telekrészeket, amelyeket az elmaradt zsold fejében, tized- és

⁸ *Makkai László* : A kuruc nemzeti összefogás előzményei. Bpest, 1956, 49—50. l.

⁹ Kálló és Szathmár őrségének panaszai 1631-ben. *Közli Merényi Lajos*, *Hadtörténelmi Közlemények*, 1894, 636. l.

¹⁰ *Villányi Szaniszló*: I. m. 102. l.

kilencedfizetési kötelezettségtől mentesen, a várkatonáknak adott át megművelésre.¹¹ Fülekről Koháry István panaszkodott Esterházy Pálnak 1680-ban, hogy a nemesek közül „a szabad földet némellyek csak magok hatalmával elfoglalják, a vitézlő rendre osztott szántóföldeket is sokan eltulajdonították”,¹² stb.

Ismereteink mai fokán nem vállalkozhatunk arra, hogy a végvári katonaság „majorkodásának” kérdésével részletesen foglalkozzunk. A kérdés olyan jelentőségű, hogy a továbbiakban beható levéltári kutatásokat és monografikus feldolgozást igényel. A jelen keretek között csupán arra kívánjuk a figyelmet felhívni, hogy a közölt folyamodványok maguk is adalékokat szolgáltatnak a végvári katonaság termelőmunkájának kérdéséhez. Az instanciázó katonák gyakori panaszai — „itt penigh sem rétünk, sem egyéb örökségünk nincsen, amellyből magunkat és lovainkot tarthatnók”¹³; „sok nem is tudna mikint élni, ha mindennapi munkájával nem keresné életit”¹⁴; „szanto földeink hol legienek . . ., tudni kívanniuk, az mint bekeseges udöben egjeb veghazbelieknek rendeltetet”¹⁵; „az nagyságod jobbagynal tekergünk, semmi maiorsagoczkat nem tarthatunk”¹⁶, stb. — éppen negatív formájukban mutatják a végvári katonaság telki gazdálkodásának elterjedt gyakorlatát, mint amelynek hiányát vagy megszüntét magukra nézve sérelmesnek és rendkívülinek tartják. A további kutatások hivatottak eldönteni, hogy a művelés alá vett földek esetenként milyen eredetűek, járt-e utánuk — s milyen szolgáltatások alól — mentesség. Valószínűnek látszik, hogy a művelés alá fogott földek után a végvári katonaság szolgáltatásainak, illetve mentességének mértéke harci kérdés volt: külső tényezők (háborús helyzet, egy-egy kiemelkedő feudális birtokos belátása stb.) mellett elsősorban a mindenkori erőviszonyoktól

¹¹ Kollonits 10 évi szolgálat után nemességet is ígért a katonáknak. Javaslatra, hogy az általa bevezetett rendszert másutt is alkalmazzák, elsüllyedt a császári bürokrácia tengerében. Vö. *Takáts Sándor*: i. m., Magyar küzdelmek, 212, 214—215. l. — A nyitrai telepítésre vonatkozólag egyébként az Esterházy-levéltár anyagában is található részben közvetlen, részben közvetett utalásokat. A 8. sz. folyamodványban említett Dvorniky Márton például arról értesítette 1670. jún. 4-én Esterházyt, hogy a Nyitrától egy fertály mérföldnyire portyázó törökök egy katonát fogtak el, aki a határban két lóval szántott, s „nem ismirtik rá ugnian hogy katona volna, mert ivankaynak mondotta maghat”. Ugyanebben a levelében Dvorniky arról is tudósít, hogy „Kollonics uram eö nagha mutatott volt pusztá heleket szeghén katonáknak, akik ideghenek, hogy hazokat epitezik”, de „a varosiak ellenzik” (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai, 657/1902). — Ugyancsak a Kollonits-féle telepítésre utal Dvorniky egy másik, 1670. júl. 6-án kelt levele: „Kollonicz puspok ur eö nagha, hogy Nittra varat és várossát birta, egynihanyszor admonealta, hogy kinek az also varosban pusztá helye vagion, szalia megh, mert egy atalliban annak agia, aki megh akarya szalani, ipit raita, mivel hogy reghi pusztak voltak, megh haboru elut is senki nem gondolt vilek. Az szeghén katonak, haidők alkalmasint ipitettek, most imar megh ipitvén, sokaknak ura talalkozik, az szeghén katonakot, haidökat ki akarnak tudni az hazakból varosbeliek” (uo. 657/1915). — A nyitrai sereg egy 1674. szept. 21-én kelt folyamodványa azt a darab földet kéri művelésre az akkori nyitrai püspöktől, Pálffy Tamástól, melyet még Kollonits „mutatott ki” a katonaság számára, de amelyet akkor — „hegien lévén és köves feöldből alvan a varas vigin” — elfogadni nem akarták (uo. 669/5325). A viszonyok rosszabbodása, úgy látszik, rákényszerítette a sereget, hogy 1674-ben már ezt a földdarabot is elfogadják.

¹² TT. 1903, 237. l.

¹³ Ld. a 3. sz. folyamodványt (Kékkő, 1675). Egy másik, keltezetlen folyamodványában a kékkői őrség amiatt panaszkodik, hogy „a vitézlő rend fizetetlen, szegény éhel holt, mert se szántóföldgye, se réttye nincsen” (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai, 671/5925).

¹⁴ Ld. az 5. sz. folyamodványt (Nyitra, 1678).

¹⁵ Ld. a 9. sz. folyamodványt (Sellye, kelet nélkül).

¹⁶ Ld. a 10. sz. folyamodványt (Sempte, kelet nélkül).

függött.¹⁷ Csak ennek ismeretében dönthető majd el, hogy a végvári hajdúság — mint a magyarországi hajdúelemek harmadik nagy csoportja — milyen mértékben és súllyal járult hozzá a szabadparaszti árutermelő tendenciák erősítéséhez.

A végvári katonák létfenntartási körülményeivel összefüggésben a folyamodványok sokrétű képet adnak azokról az érdekütközésekről és -ellen-tétekről is, amelyek a várőrsegek helyét a korabeli magyar rendi társadalom különböző osztályai, rétegei és csoportjai között meghatározták. Kékkőn gróf Balassa Bálint kapitányi, főispáni és földesúri hatalmaskodása, Korponán a szabad királyi város polgárságának szembenállása, Füleken a török hódoltság területéről menekült nemesek és vármegyék rendi elkülönülése, valamint a katonai kiszállások által sanyargatott parasztság felháborodása, Sellyén a jezsuiták földesurasága volt az a korlát, melybe a végvári őrségek érdekei — hol a megélhetés alapját képező szántó, veteményes és kaszáló birtoklása, hol a kvartélyul szolgáló ház igénybevétele, hol a jól jövedelmező földesúri haszonvételek gyakorlása miatt — nap mint nap beleütköztek.¹⁸ Éppen az ilyen jellegű érdekütközéseknek az ismerete adhat a további vizsgálódások során lehetőséget arra, hogy bizonyos következtetésekre jussunk a végvári katonák között élő törekvésekre, társadalmi-politikai tudatukra vonatkozóan. Mindennek különös jelentősége van a XVII. század utolsó harmadában, amikor a végvári vitézek tömeges elbocsátása, majd a végvárrendszer végleges felszámolása következtében ezrek estek ki megszokott, esetleg nemzedékeken át öröklött életformájukból, s vált további sorsuk, elhelyezkedésük az egész magyar társadalom korabeli feszültségeinek, mozgalmainak egyik fontos kiváltójává. A Thököly-felkelésre és a századvégi népi kurucságra vonatkozó kutatások, meggyőződésünk szerint, egyik jelentős ágon éppen a folyamodványokban jelzett problémaanyagba, a végvári társadalom kérdéskörébe torkollnak.

Ennyiben kívántuk röviden vázolni a bemutatásra kerülő instanciák főbb tartalmi vonásait. Ami mármost a folyamodványok *keletkezését és elintézésük módját* illeti, arra bizonyos tartalmi szempontok és formai jegyek alapján csupán következtetni tudunk. A panaszlevelek erőteljes, szép nyelvezete és a latin szavak gyakori használata valószínűvé teszi, hogy megfogalmazásuk és kivitelezésük a korabeli műveltség színvonalán álló, tanult emberek — deákok, prédikátorok — munkája lehet. Erre mutat a folyamodványok bizonyos tompított hangvétele is, amellyel a formába öntők a szokásos aláztossági formulákon túl is, érezhetőleg megszárták a felgyülemlett indulatokat. Különösen szembetűnő ez az 1677-ből közölt lévai folyamodványnál (4. sz.), melynek hangsúlyozott lojalitása viszont valószínűleg a német katonaság odavezénylése és büntetőakciója miatti megfélemlítettséggel is összefügg.

Az elintézés módjáról maguk a folyamodványok nem adnak tájékoztatást. Hogy a címzett Esterházy Pálnak, kerületi főkapitányi tisztségében, milyen szűk keretek közé szorított intézkedési köre volt — nemcsak az udvari haditanácshoz, de még a szomszédos komáromi vár német parancsnokához képest is —, azt folyamodványaink közül a két Léván kelt (4. és 7. sz.) mutatja,

¹⁷ Ugyanez vonatkozik a földesúri haszonvételekre, a kocsma-, mézszárszék- és malomtartásra, melynek a várőrsegek általi gyakorlására ugyancsak több utalás található a folyamodványokban.

¹⁸ Ld. az 1, 2, 3, 6. és 9. sz. folyamodványokat.

de más forrásokból is megállapítható.¹⁹ A lipóti abszolútizmus névlegesen meghagyta ugyan Esterházyt a rendi jellegű főkapitányi tisztségben, de gyakorlatilag csaknem minden hatalmat kivett a kezéből. Bécsben még benne sem bíztak eléggé, pedig kevesen voltak a magyar nagybirtokosok között, akik egész addigi tevékenységükkel annyira rászolgáltak az udvar bizalmára, mint éppen ő. Valószínűnek kell tartanunk, hogy Esterházy — még ha akart volna is — nem igen tudott a bajokon segíteni, s az instanciákban említett sérelmek, mint a végvári őrségek panaszai általában, orvoslás nélkül maradtak. Erre mutat egyébként az is, hogy a panaszok éveken át, gyakran szinte szó szerint, ismétlődtek.

A folyamodványokat *betűhíven* közöljük, annyi *változtatással*, hogy — amint ez egyre általánosabbá váló gyakorlat XVII. századi forrásaink kiadásánál — a kezdő kis- és nagybetűk használatában, valamint a szavak egybe-, illetve különírásában a mai helyesírást követjük. A szövegközi írásjelek kitételénél a szöveg értelmére voltunk tekintettel; a rövidítéseket kurzív szedéssel jelezzük. — A közlés sorrendjében a keltezett folyamodványoknál az időrendet vettük alapul, a kelet nélküli folyamodványokat pedig — tekintet nélkül arra, hogy a nyitrai instancia (8. sz.) keletkezésének időpontja közelebből is meg volt határozható — egységesen, a keltezettek után, a raktári elhelyezés sorrendjében csoportosítottuk.

A folyamodványok időbeli meghatározásával kapcsolatban megjegyezzük még, hogy Esterházy Pál 1668 decemberétől viselte a bányavidéki várőrségek főkapitányi tisztségét, s megtartotta azt nádorrá történt 1681 júniusi megválasztása után is. Mint-hogy az 1681 júniusa után kelt folyamodványok címzése vagy szövege általában a főkapitányi rangnál magasabb nádori méltóságot is feltüntet, csaknem teljes biztonsággal megállapíthatjuk a keltezés nélküli folyamodványokról is, hogy 1681 júniusa előtt vagy után íródtak. Közleményünkbe olyan folyamodványokat vettünk fel, amelyek a jelzett időpont előtt, tehát 1668 decembere és 1681 júniusa között keletkeztek.

A folyamodványok levéltári lelőhelye: *Országos Levéltár, Az Esterházy család hercegi ágának levéltára, Pál nádor iratai.*

1

669. csomó — 5299. sz.

Kékkői lovas és gyalog sereg, 1670. jan. 3.

Kegyelmes urunk.

Nagysághodnak holtigh való alázatos szolgálatunkat ajánlyuk.

Akaránk nagysághodat kegyelmes urunk ezen busító supplicatiókkal nagy alázatossan másodsor is meg találunk, s tudtára adnunk nagysághodnak, miben vagon állapotunk. Lehetetlenség kegyelmes urunk, hogy mi groff Balassa Bálint ó nagyságha¹ miatt tovább

¹⁹ Maga Esterházy panaszolta 1674-es jelentésében, hogy a kapitányságához tartozó várőrségek német katonasága csak Lipótvárról hajlandó parancsokat elfogadni, de az ő utasításainak nem engedelmeskedik. Jellemző, hogy az Esterházy főkapitányi székhelyül szolgáló — és eredetileg Esterházy-birtokot képező — semptei vár épületei felett sem ő, hanem Ritt császári ezredes gyakorolt felügyeletet. TT. 1891, 257. l.

¹ Balassa Bálint gróf — a környék leghatalmasabb földesura — 1664 szeptembere óta Hont megye főispánja, 1667 októbere óta pedig Korpona főkapitánya volt. A kékkői őrséggel mindkét minőségében többszöri összeütközésbe került. Életrajzi adataira vonatkozólag ld. *Matunák Mihály*: Korpona várkapitányai (Korpona, 1901) c. tanulmányát.

ez helyben meg-maradhasunk (tartanánk örömet a *nagysághotok*, úgy mint supremus magistratusink paranczolattyához magunkat), de ő *nagyságha* megh említett groff sem uri paroláját megh nem állván, sem a *nagysághotok* atyáskodó szép intésivel nem gondolvan, szállásinkból, kerteczkéinkből, salvo honore, istáloinkból ki tudott, s naponkint ki tud, ugyanyéra *kegyelmes* urunk, megh nem maradhatvan a sok külömb külömbféle persecutio végett, sokaknak közölünk az török igája alá kellett menni, s bé kellett hódolni. Fellyül megh említett groff szolgálai az ő felséghe szolgálait ölik, s kergetik, és hogy már magunkat nem engedjük, hanem mi is oltalmazzuk, a nemes vármegye törvényére citaltatott vice-kapitányunkal együtt, s fő kapitány tekintetes és *nagysághos* Gyarmathi Balassa Adám urunkot ő *nagysághát*,² hogy az ő felséghe iratos³ hajduit, melyeket maga groff Balassa Bálint kapitányságában iratott bé,⁴ nem statualta, akkor a vegház szükséges dolgaiban fáradozván Béczben, a minthogy recognoscalhattya méltóságos Monthecucolli urunk ő *nagyságha*,⁵ s mind penigh méltóságos groff Forgách Adám urunk ő *nagyságha*,⁶ ki akkor a nemes vármegyére paranczolatot is adott, hogy ne procedályának fő kapitányunk ellen, extra regnum lévén akkor ő *nagyságha*, mégis ezer két száz forintokon convincaltatott fellyül megh említett fő kapitány urunk ő *nagyságha*. Sok volna *kegyelmes* urunk a sok irással busitanunk *nagysághodat*, hanem alázatossan kérvén könyörgünk *nagysághodnak*, méltotassék hitelt adni ittvaló vice-kapitány nemes vitézlő Soos Ambrus urunk ő *kegyelme* szavainak, s pártunkat is fogni, és az hová illik, az Hada-kozó Tanácznak és szintén ő felségének is ezen keserves panaszunkat mennél hamarébb megh jelenteni, és tudtára adni (mert *kegyelmes* urunk, oltalmazzon az Ur Isten, se *kegyelmes* királyunkat, se *nagysághotok*at valami módon hogy csak itt hagynánk) hanem groff Balassa Bálint sok prohibítoi, admonítioi, protestatioi s törvénykezési miatt ezen vég-házat pusztán hagyni kinszerítettünk, és ugyan ő felséghe szárnyai alá más vegházakban menni, hiszem *kegyelmes* urunk, ha mi fő és vice-kapitány urainkal ő *nagysághával* s ő *kegyelmével* kinek mit vétettünk, *nagysághod* a mi magistratusunk, törvény fér hozzánk *nagysághod* méltóságos személye előtt, de hogy *kegyelmes* királyunkhoz az hívséget igazán megh tartjuk, s *nagysághotok* *kegyelmes* paranczolattyához accomodallyuk magunkat, azért a nemes vármegye törvényére megh említett groff Balassa Bálint minket nem attrahalhatna. Mind ezekre *kegyelmes* urunk kívánatos választá várván *nagysághodtól*, az méltóságos Hadakozó Tanácztól és szintén ő felségétől is, kívánnyuk sok szerencsés új esztendő napokat adgyon Isten *nagysághodnak* érkezni jó egészségben. Datum in praesidio Kékkő, die 3. januarii anno 1670. *Nagysághodnak* *kegyelmes* urunk méltatlan szolgálai, az kekkői lovas és gyalogh renden lévő seregh mp.⁷

² Balassa Adám báró — Balassa Bálint mostohaöccse — Kékkő (később Korpona) főkapitányi tisztét viselte. Közte és bátyja között éles családi-hatalmi ellentétek álltak fenn. Életrajzi adatai uo.

³ Ti. zsoldjegyzékbe vett, reguláris.

⁴ Vagyis: akiket Balassa Bálint a maga kapitányságába iratott be. Balassa Bálint, úgy látszik, a kékkői őrség rovására akarta az ugyancsak megfogyatkozott korponai várőrséget (ld. 2. sz. folyamodvány) kiegészíteni.

⁵ Montecuccoli Raymund gróf — az 1661—64. évi török háború császári hadvezére — ez időben a bécsi udvari haditanács élén állt.

⁶ Forgách Adám gróf a török háború idején az érsekújvári vár kapitánya volt, akit a vár elvesztéséért Lipót haditörvényszék elé állított, majd szabadlábra helyeztetett. A kérvény keletkezésének időpontjában az országbírói tisztet viselte.

⁷ Az itt közölt folyamodvány háttérében részben Balassa Adám 1669. febr. 10-én, részben Balassa Bálint 1669. máj. 14-én Esterházy Pálhoz írt levele alapján válik világossá (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai 653/1022, 653/1049). A két levélből kiderül, hogy Lipót csak az 1663—64. évi török háború után — miután ti. Kékkő, a török elleni védelem első vonalába kerülve, Balassa Bálint magánföldesúri várából végvárrá lett —

Illustrissimo comiti ac domino domino Paulo Eszterhazi de Galántha, perpetuo in Frakno, equiti aurato, supremo ac perpetuo comiti comitatus Soproniensis, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario, camerario, confiniorumque antemontanorum supremo generali etc. domino domino nobis gratiosissimo.^{7a}

Eredeti, 3 viaszpecsét

2

669. csomó — 5303. sz.

Korponai lovas és gyalog sereg, 1673. jún. 18.

Szolgálatunkat ajanlyuk *nagyságodnak* mint kegyelmes urunknak. *Isten* szerencsés sok jokkall és hosszu élettel aldgya meg *nagyságodat*, szivből kivannyuk.

Az *nagyságod* nekünk irott levelét és kegyelmes parantsolatlyat nagy betsülettel vettük kegyelmes urunk. Fogyatozasunk kegyelmes urunk anni vagyon, hogy az *nagyságod* generalisaga alat levő végházakban sintsen töb fogyatozasok, mint minékünk. Első az, minthogy véghazunk nintsen, az minthogy lehetetlen is ezt minékünk meglaknunk, ha tsak szintén más végházban nem viszik az eő fölsége praesidiumjat, mert oka ez, hogy egy adozo fizető jobbagyi vagyunk mi, az eő fölsége szolgai az varosiaknak, az minthogy semmi úttal hazaban nem tartya az varosi ember az eő fölséghe szolgajat bér és fizetes nélkül. Más az, kegyelmes urunk, fizetetlenek is lévén az eő fölsége szolgai, azontúl kegyelmes urunk, sok az ki kintelenségből *nem* tud honnét fizetni szállásátúl, csak fel szedi magát, cselédét és elmegyen lakojúl más végházban, s ha igy lészen, mink is, az kik itt nyomorgunk, kintelenek lészünk azt követni és elmenni, ha *nagyságod* ezen dolgot meg *nem* orvosollya és jó *rendben* *nem* hozza, lehetetlen is meglaknunk ilyen kiralyi városban, s *ben* lenni az praesidiumnak. Harmadszor itt eő fölségének semminémő muni-

nevezte ki Balassa Ádámot az itteni királyi zsoldon levő őrség parancsnokává. Ez a kettőség — Balassa Bálint földesurasága, illetve mostohafivére várkapitánysága — éveken át tartó viszálykodás magvát hintette el közöttük, melyben a legrövidebbet persze a katonaság húzta. Balassa Ádám, hivatkozva kinevezési rendeletére, a várhoz tartozó földesúri haszonvételeket, a kocsmá- és mézszárszék tartás jogát is magának követelte, amiről Balassa Bálint természetesen hallani sem akart. Ez utóbbi viszont amiatt panaszkodott Esterháznak, hogy a katonák „...kerteimet, reteimet, erdeimet mind birni, pusztitany akaryak s most is hatalmaskodnak benne”. Ami az őrség elszállásolását illeti, ez ügyben Balassa Bálint — mint leveléből kiderül — eredetileg Esterházy helyettesével, Bercsényi Miklós vicegenerállissal tárgyalt, s olyan egyezséget kötött, hogy a vár bizonyos épületrészeit, istállóit állandó lakás céljára az őrség rendelkezésére bocsátja. Most azonban, hogy — mint írja — „ok nélkül tamodast tettek s most is conspiratioban vannak”, felteszi a kérdést: „...tartozik é valaki ellenseget szobaiban tartany”, s arra a következtetésre jut, hogy „...nekem oltalmaznom kell a magamét, vim vi repellere licet”. A Bercsényivel kötött megállapodást végül e szavakkal mondja fel: „a vitizló rendel... ha mi jo akaratot tettem ad beneplacitum, azzal in perpetuum et ad debitum *nem* kötettem magamot”.

^{7a} Esterházy Pált Sopron megye főispánjává 1652. szept. 14-i, a bányavidéki (Dunán inneni) végházak főkapitányává pedig 1668. dec. 14-i kelettel nevezte ki III. Ferdinánd, illetve I. Lipót. Életrajzi adatait ld. *Bubics Zsigmond—Merényi Lajos: Herczeg Esterházy Pál nádor, 1635—1713* (Bpest, 1895) c. könyvében.

tioja, se pora nintsen, hanem telyeségessen tsak varosé.⁸ Negyedszer, kegyelmes urunk, az lovas rendről egy zaszlotartonk sintsen, ugymint Buday Gergelyt és Vereby Istvant az török le vágta, az gyalog részről is az egyik zaszlotartot az török le vágta, hasonloképpen kegyelmes urunk egy fő gyalog vajdánk meg halván, ugy mint Dobsony Istvan, annak heliben sintsen. Istrasa mesterünk is, ugy mint Thury Mihály meg hólt, annak heliben sintsen senki is. Azonkivől kegyelmes urunk, contra *urunk* senkit bé nem ir az eő fölséghe lajstromaban, sem katonat, sem hajdut, valamelly döggell meghall avagy le vagnak közölök, mivel avall menti magat, hogy onnét felől vagon parancsolatya eő néki az Bellicumtól, hogy senkit be ne irjon, és ha ez így lészen, kegyelmes urunk, esztendeigh itten senki *nem* marad, mind el fogyunk, ha mást *nem* lészen szabad be írnya az eő fölsége lajstromaban, azok helett az kiket le vagnak, avagy döggell meghal, így pusztan fog maradni az eő fölsége véghaza,⁹ az porkolabunk is sem kin sem ben nintsen nyovolyas, mivel ha valamit fizetnek is, fizetetlen marad. Utollyara kegyelmes urunk, ha valamelly mester ember vagon az eő fölsége szolgálai között és igaz mesterségével akar élni, azt is ellenzik az varosi emberek, mink is penig *nem* lehetünk kegyelmes urunk mester ember nélkül, az mint az előtt is az eő fölsége véghazaiban szabad vólt mester embereknek dolgozni. Ezek utan kivannyuk, *Isten* sokaigh kegyelmes urunk éltesse szerencsésen *nagyságodat*. Datum Carponae die 18 junij anno 1673.

Nagyságodnak alazatos szolgálai,

eő fölsége korponay praesidiumjaban
lévő lovas és gyalog serege.¹⁰

Illustrissimo comiti ac domino domino Paulo Eszterhazy de Galantha perpetuo in Frakno, sacri romani imperij curiae magistro, inelyti comitatus Soproniensis supremo ac perpetuo comiti, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario, camerario, ac praesidiorum ante-

⁸ Korpona — 1640 óta a század végéig Hont megye székhelye — szinte az egész XVII. század folyamán a várórség és a polgárság közötti viszályok színhelye volt. Erre vonatkozó szórványos adatokat ld. Matunák M.i.m.-ben. — „Ezen városbéliek semmi uttal szallast nem adnak, se fizetésünkert, se az nadsagtok parancsolattjára . . . rajtunk az tel, ki pajtkaban, ki kun njomorog közülünk” — panasolta a korponai sereg pl. 1670. dec. 13-án (OL. Esterházy-levéltár. Pál nádor iratai 669/5302). A jelen folyamodványból kibontakozó képet egyébként teljes mértékben alátámasztja Esterházy Pál 1674. évi jelentése is. Ebben így jellemzi többek között a korponai órség helyzetét: „Civitas Carponensis libera et regia cum sit, militibus majestatis vestrae sacratissimae confinariis hospitia nulla dat, sicque coguntur dicti milites, tamquam in diversorio vivere, et tamen solutionem cum reliquis quasi nullam percipiunt. Omnia tormenta et munitiones praemanibus civium sunt, et non supremi aut vice capitanei majestatis vestrae sacratissimae . . .” TT. 1891. 260—261. l.

⁹ *Merényi Lajos* forrásközlése szerint (Hadtörténelmi Közlemények, 1895, 402. és 404. l.), míg a bécsi udvar által 1671. dec. 11-én kibocsátott ismeretes redukciós rendelet előtt a korponai várórség 200 huszárból és 200 hajdúból állt; a redukció végrehajtása után Korponán összesen 100 huszár maradt. Esterházy Pál 1674-es jelentése 60 lovast és 62 gyalogost említ, azzal a megjegyzéssel, hogy ezek „. . . sane ad locum tam vastum defendendum pauci nimis sunt”.

¹⁰ Megjegyzendő, hogy jelen folyamodvány keletkezésével egy napon Szelepcsényi György esztergomi érsek amiatt panaszkodott a haditanácsnak, hogy a korponai nemkatolikusok az ottani katonasággal szemben erőszakosságokat követnek el (vö. *Szabó István*: Protestáns egyháztörténeti adatok az 1670—1681. évekből a bécsi hadilevéltárból. Egyháztörténet, 1959, 302. l.). Más helyen Szelepcsényi a Collalto-féle ezredből odavezényelt katolikus horvát és német katonaság sérelmeiről beszél. Valószínűnek kell tartanunk, hogy a bécsi hadilevéltár idézett anyaga és az itt közölt folyamodvány között, az időbeli egyezésen kívül, nincs más összefüggés, mert kérésünk a korponai vár állandó magyar órségétől származik, s felekezeti kérdésekről nem szól. Az ügy kibogozását itt nem tekintjük feladatunknak.

montanorum supremo generali nec non praesidy et arcis Czobancz supremo ac perpetuo capitaneo¹¹ etc. domino domino gratiosissimo.

Eredeti, 1 viaszpecsét

3

671. csomó — 5924. sz.

Kékkői lovas és gyalog sereg, 1675. jan. 24.

Kegyelmes urunk.

Minémő inségben és nyomoruságban legyünk ezen végházban, már ennek előtte *nagyságodnak* supplicáionkban meg-irtuk, mellyet *nagyságod* előtt itt való fő kapitány urunk ő *nagyság*ha¹² bővebben meg mondhat. Azonban *kegyelmes* urunk, mivel már *Isten* engedelmeből szaporodván ezen végházban, mindenek előtt és minden vármegyékben böcsületünk vagyon, hanem az egy Honth vármegyei fő ispán gróff Balassa Bálint urunk ő *nagysága* vicéjével parancsollyák erőssen az parasztságnak, hogy azon meg-irt vármegyében csak egy éjjeli hálást se engedjenek minekünk. Kihez képest kérjük alázatosan *nagyságodat*, mint *kegyelmes* urunkat, fogja pártunkat, és ha ezen hely végház, s mi is ő felséghe szolgainak tartatunk, parancsollya megh, hogy ez ilyen dolgokat ne kövessék el, hanem az hová fordulunk, a réghi bé vött szokás szerint szabad quártélyunk lehessen, mert ha az Ipoly felé megyünk, oda a török torkában megyünk, itt penigh sem rétünk, sem egyéb örökségünk nincsen, a' mellyből magunkat és lovainkot tarthatnok.¹³ Bizonyos választ várván *nagyságod*tul, mint *kegyelmes* urunktól, kívánnyuk *Isten nagyságodat* eltesse sokkáigh jó egésségben. Kékkő die 24. januarii anno 1675.

Nagyságodnak alázatos szolgai

mind kicsinytől fogvást nagyigh, a kékkői lovas és gyalogh renden levő seregh mp.

Nagyságodhoz, mint *kegyelmes* urunkhoz alázatos supplicatiónk.

Eredeti

4

669. csomó — 5308. sz.

Lévai sereg fő és vice tisztviselői, 1677. aug. 21.

Nagyságodnak mint *kegyelmes* urunknak ajánlyuk kötelességgel való alázatos szolgulatunkot. Hogy az Ur *Isten* minden üdvösséges jókkal megh áldgya *nagyságodat*, szüiből kívánnyuk.

¹¹ Esterházy Pált 1669 májusában nevezte ki a király Csobánc várának főkapitányává.

¹² Balassa Ádám.

¹³ Esterházy Pál idézett jelentésében a kékkői vár állapotát „kimondhatatlanul romos”-nak jellemzi, s javaslatot tesz a kékkői őrség áthelyezésére Sztregovára. Az őrség szállásviszonyairól ezt írja: „Milites porro confinarii neque locum habitandi nullum habent, sicque coguntur in vilissimis quibusque tuguriolis delitescere.” (TT. 891, 261. l.)

Az *nagyság*od nekünk irt levelét el vettük nagy beczülettel az eő felsége includált paranczolattyának pariával egygyüt, az melyben mit irjon *nagyság*od, és eő felsége is *kegyelmessen* mit paranczollyon, megh értettük. Az mi azon eő felsége és az Hadakozó Tanács előtt tett informatiót illeti, *kegyelmes* urunk, hogy az midőn az eő felsége németh vitézi ide be érkeztenek, és feő kapitány urunk eő *nagysága*¹⁴ az kapukra strásák állatástól tilalmazta, avagy ellenzette volna, valakitől eset azon informatio, de nem igazán informálta eő felségét, sem az Hadakozó Tanácsot, mivel az ellen sem feő kapitány urunk eő *nagysága*, sem az tisztek közül senki, és csak legh kisseb is, hogy az eő felsége kapuira németh silbak ne állitassék, egy szót sem szóllot, és mégh csak emlekezetben sem vólt, hogy valaki azt ellenzette volna. Sőt *kegyelmes* urunk, mihelyt az eő felsége németh vitézi ide érkeztenek,¹⁵ az piaczon megh álván, az quartélyokra házonkint sem osztották eököt, hanem ugyan onnan minden felé az eő felsége kapuira, az magok szokások szerint, el vitték és ki rendelték az silbaktokot, senki abban ellent nem tartot s hozzá sem szóllot. Az mi penigh az mi *kegyelmes* urunk eő felsége paranczolattyát nézi, hogy ennek utánna magyar haidú ne állya az kapukot, hanem csak az németh vitézek, *Isten* ne adgya hogy az eő felsége paranczolattyának ne obtemperálnánk, igenis mindenekben az eő felsége paranczolattyától függünk, halgatunk, és valamiben eő felsége és az Hadakozó Tanács paranczol *kegyelmessen*, a tévók lészünk. Az midőn be érkeztenek vólt ide az eő felsége németh vitézi és minden felé az silbaktokot az kapukra ki állitották, jól lehet akkor is az németh officerek üzenték ugyan azt mi nekünk közönségessen, nem szükséggh, hogy az magyar haidúk állják az kapukot, hanem csak az németh vitézek. Arra mi így replicáltunk, hogy igenis szükséges, mivel azok is eő felsége hites szolgái, az eő felsége kapujához és az praesidiumhoz hitesek; azonban közel van itt az ellenséggh hozzánk, Ujvár és Esztergom nem meszsze lévén, az töröknek híret az falukon lévő parasztsággh gyakran tartozása szerint be szokta hozni, az paraszt ember penigh, kiváltkeppen az Garam mellyéki, sem németh sem thótt nyelvet nem tudván, és ha az hír hozással az kapura jőne, s az kaput csak németh vitézek állanak, az mit az kapun beszéllene, abban semmit sem érténének, az mely az végháznak fogyatkozására következhethnék; az haidú penigh tudván már az szokást, azonnal megh értvén az hírt, vitten viszi fel az kapitányoknak, egygyüt az parasztemberekkel, ez az egygyik oka *kegyelmes* urunk, hogy az haidunak is szükséges az kaput állani. Más az *kegyelmes* urunk, az németh vitézek itt eösméretlenek lévén, ha csak eők állanak az kapukot, az ellenséggh szándékját az ember nem tudgya, az ellenséggh is haidú vagy paraszt ember képében be lophattya magát az kapun s kárt tehet, de ha magyar haidú is állya az kapukot, azok jobban eszekben vehetik, tudván már az dolgot. Nitrán, Corponán is, lám *kegyelmes* uram, mind németh magyar egyaránt állják az kapukot, s ugyan megh egygyezésben vadnak; ezek is hasonlóképpen lehetnek, holot az németh vitézeknek is külön való várta házok czináltatot, s az haidúknak is külön vagyon. Mind ezeket az méltó okokat megh értvén az officérek, az után csak abban maradot. Hofkuher uram eő *nagysága*¹⁶ is jól lehet irt volt feő kapitány urunknak eő *nagyság*ának, hogy csak az németh vitézek állanak az kapukot, de viszont feő kapitány urunk eő *nagysága* megh irván ezen okokat eő *nagyság*ának, annak utánna semmit sem irt felőle, talám eő *nagyság*ának is úgy tetset, hogy egyaránt vigyázzonak mind kapukon, vártákon.

*Nagyság*odot mint *kegyelmes* urunkot alázatossan kérjük, *nagyság*od lévén nekünk

¹⁴ Csáky Pál gróf. — Léva korabeli történetére vonatkozólag ld. *Haiczl Kálmán*: Léva története a XVII. században. Léva, 1933.

¹⁵ Hoffkirchen komáromi várparancsnok — a haditanács jóváhagyásával — 1677 júliusában 200 német katonát vezényelt Lévára, az oda visszatért prédikátor által szított nyugtalanság lecsendesítésére. Erről és az ügy részleteiről ld. *Szabó István* idézett közleményét, *Egyháztörténet*, 1959, 349, 351—352. l.

¹⁶ Gróf Hoffkirchen Lajos komáromi várparancsnok.

fejünk, az *nagyságod* *protectioia* alatt maradhasunk megh, ezaránt *nagyságod* légyen mellettünk, mind ezekről méltóztassék eő felségét és az Hadakozó Tanácsot megh találni (mivel mi ezen dologról eő felségét és az Hadakozó Tanácsot megh nem találtuk, *nagyságod*ban lévén bizodalunk) maradhasunk megh abban, hogy az eő felsége magyar vitézi is állhassák az kapukot. Holot penigh az mi *kegyelmes* urunknak eő felségének és az Hadakozó Tanácznak is ugyanczak a' tetsik, hogy csak az németh vitézek állják, mi az eő felsége paranczolattyának obtemperarunk alázatossan, légyen az szerint az mint eő felsége akarja. Erről is akaránk *nagyságodat* mint *kegyelmes* urunkot informálnunk, az itt lévő eő felsége németh vitézi, kik házonkint quartélyra osztattanak, felettéb valót követnek az gazdákon, sóra, fára, gyertyára és jó ágyra erőltetik eőköt, hogy mind azokból eők gazdálkodgyonak nékiek, az mely lehetetlen, mivel magok is, kiváltképpen az vitézljő rend, éhel halók, semmiiek ninczén, magokot sem táplálhatták. Alázatossan kérjük azon is *nagyságodat*, méltóztassék ezen kívánságokról is eő felségét és az Hadakozó Tanácsot megh találni, méltóztatnának egy paranczolatot adni, hogy afféle feletteb valo gazdálkodásra ne erőltetnék eőköt. Mind ezekről alázatossan választ várván *nagyságodtól* mint *kegyelmes* urunktól, kívánnyuk *Isten* jó egészségben sokáigh tarcza megh *nagyságodat* hazánk oltalmára. Datum in praesidio *Levensi*, die 21 augusti anno 1677.

Nagyságodnak mint *kegyelmes* urunknak éltigh való alázatos szolgálái, eő felsége lévai feő és vice tisztviselői, lovas és gyalogh rendü serege, mind közönségessen.

P. S. *Kegyelmes* urunk, itt az tisztviselőknél is németek vadnak szállásra, eő felsége és az Hadakozó Tanács előtt kérjük azon is *nagyságodat*, méltóztassék arról is intercedalni, az tisztviselőkről vitettenessenek el másová, tartassék fen az a kis szabadságok az tiszteteknek. Az feő tisztviselőjöknek rendeltetet vólt beczülletes szállása, de az sem elégedvén azzal, hanem vice kapitány uram házához szállot, de annak mind az elébbi varbéli itt valo németh kapitány az auctora.

Illustrissimo domino comiti Paulo Eszterházi de Galántha, perpetuo in Frakno, sacri romani imperij equiti, supremo comiti comitatus Soproniensis, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario, partium regni Hungariae cis Danubianarum, confiniorumque antemontanorum supremo generali capitaneo, et per Vagum, curiae regiae magistro, necnon arcis Csobánsz supremo haereditario capitaneo. Domino patrono nobis gratiosissimo.

Eredeti, 2 viaszpecsét

5

669. csomó — 5326. sz.

Nyitrai lovas és gyalog sereg, 1678. okt. 5.

Alázatos szolgálhatunkat ajánliuk
nagyságodnak mint *kegyelmes* urunknak.

Isten eő szent fölséghe sokaigh éltesse *nagyságodat*. Az *nagyságod* paranczolatit nemzetes es vitezljő vice kapitány urunk eő *kegyelme* publicalvan előttünk, hogy eő *kegyelme* mind a lovas ugj a gyalogh sereggel, másodigh levelit vévén *nagyságodnak*,

indúlhasson oda az hova kívantatik,¹⁷ mi minjaian készek vagjunk emlitet kapitaniunkkal *kegyelmes urunkat* eő fölsigit szolgálunk virunk huilatassával is, eddigh is ejel nappal valo szünetlen szolgálatunkot megh nem untuk, de *kegyelmes urunk*, tudgia azt *nagyságod*, mi menni idegen nemzet közöt lakunk, házainkot keves jóságunkat mikint hadgiuk itten azoknak, rightól fogh vást füzetetlenek lévén,¹⁸ annira elni morottunk, soknak lova ninczen, anni embersighe ninczen, hogj a lovát megh patkoltassa, fegjvere ros, a czismabol soknak kin vannak a lába uiai, sok nem is tudna mikint élni, ha mindennapi munkájával *nem* keresné életit, hiszem mi sem vagunk alab valok azoknal, a kiknek eő fölséghe naprol napra, horol hora megh füzet.¹⁹ *Nagyságodat* alazatossan kérjük, méltoztassek csak egj esztendőre valo fizetissünköt is ki szerözni, hogj megh füzetvén ű feölséghe, lehessen rendeseb indulasunk eő fölséghe szolgálattiarra es ki ki felesighinek gjernekinek hathasson ithon valami keves kötsiget. Isten eő szent fölséghe éltesse *nagyságodat* sokaigh szerencsesen hazank szolgálattiarra. Nitriae 5 8 bris 1678

Nagyságodnak

alazatos holtigh valo szolgálai
nittrai lovas es gialogh seregh.

Excellentissimo domino comiti, domino Paulo Eszterhazi de Galantha, perpetuo in Frakno, sacri romani imperij comiti, sacrae caesareae regiaeque maiestatis consiliario et partium regni Hungariae Cis Danubianarum confiniorumque antemontanorum supremo generali etc. domino domino nobis gratiosissimo.

Eredeti, 1 viaszpecsét

6

671. csomó — 5919. sz.

Füleki sereg, kelet nélkül

Nagyságodnak mint generálunknak ajanlyuk holtigh valo engedelmes szolgálatunkot, kivánván hogy *Isten nagyságodat* sok szerencses uy esztendőkbekben hozza romlot országunkban valo fogyatkozot állapotunknak latogatasára es azoknak fel uitasára.

Nilván vagyon előttünk *nagyságos urunk*, az eő fölsege *kegyelmes atyai gondviselése* es eő fölsége után feő general urunk eő *nagysága* patrociniunja, kit mi előttünk *nagyságod* oretenus elege declarált, a honnan megh ismértük, hogy eő fölsegétül es *nagyságtok*ktul favor, medela es gratia minden fogyatkozot es romlot állapotunkra, az kit nagy kivanságal vár vala ez a mi romlot helyünk lakosival egygyüt, hogy azert megh mutassuk *nagyságodnak* orvoslásra melto sebeinket, s hol legyen szükseges a favor, medela es gratia, rendszerint panasz kepen igy detegályuk.

¹⁷ Esterházy Pál Thököly Imre ellen gyűjtött hadat, aki 1678 szeptemberében kuruc seregeivel győztesen nyomult előre Trencsénig, majd okt. 3-án Zólyomot vette ostrom alá.

¹⁸ A nyitrai sereg már 1674. szept. 21-én is fizetetlenége miatt panaszkodott. Ekkor ezt írták többek között: „Tiz egés esztendeöktől fogvast eő feölsége a mi *kegyelmes urunk* teöb füzetésit nem lattuk, hanem tizenkilencz hora valot. . . a teöbbi mégh mind hatra vagyon, holot mind eieli es nappali es vérünk ontásával valo eő fölséghe szolgálattia megh nem szünik raitunk” (OL. Esterházy-levéltár. Pál nádor iratai, 669/5325).

¹⁹ Utalás a nyitrai német katonaságra, melyről Esterházy idézett 1674-es jelentése ezt írja: „Miles vero germanicus pedestris ordinis itidem commendam totam sibi vendicat, nec a me, aut officialibus meis, verum Leopoldopoli suam habet dependentiam. . .” (TT., 1891, 259—260. l.).

Primo.

Az regi atyainkrul reank szallot szep szabadsagunk, kit legh aláb csak Eger megh veteletül fogvást²⁰ emletunk is, im megh hanyatlot es el fordult allapotta változot, kit bár magunk bő szoval ne jelencsünk is, mégis az regi atyaink hagyományabul megh teczik, hogy az vitezlő rendnek illendő böcsületi, a mellet quártélya es szabad igaz járása s kelése volt. Ennek bizonyására senkit ne, csak az Istenben el nyugot regi tekintetes es nagyságos Redei Ferencz es Bosnyák Tamas urainkot²¹ elől alithatnank, nilván tudnák megh feiteni; mi volt akor az vitezlő rend, es ahoz az regi allapathoz kepest, mi legyen most, ezen leve-lünkbul nagy fennyen ki teczik s meg is ismerheti nagyságod.

Secundo.

Nagy keservessen es egyenlő megh érzet faidalomval érezük az itt es masut valo nemessegnek reank valo haragiát, s miért, nem tudgyuk, im minden allapatokban visz-szát vonyván elő *kegyelmek*, minden nemű szolgálatot csak az mi nyakunkban haritotta-nak, minthogy az szomszed vechazakban ez most is fent vagyon es eöröke is megh marad, hogy valamint az nemes, ugy az nemtelen szolgalyon ez arant es vigyazon, peldanak okaort mezőben köz helyen vagyon negy vagy eöt vitez ember, nemtelen bár nemes is, mégis szokot vigyazasokot megh tartják, menivel inkább ilyen vecházban ne kellenék az vigya-zást megh tartanunk. De bár ezel talalnanak kedvet, nem gondolnánk vele, de nem elegh, hogy vartalyuk, czirkallyuk es az vechaznak regi be vót szokása szerint vigyazuk, hanem az felyül emlitet regi szabadsagunk is nem maradhat kezünk között, quartelyunkot megh gatolták es még csak hogy emlekezetben lenne is, nem engedik, az mikor történetből talalunk fordulni, hogy már quartelyozunk, varmegyek tamadnak reank, kit fognak s kit lőnek s kergetnek közöttünk.²² Eszt pedigh sohal annira nem effectualyak, mint nemes Gőmör varmegyében, az hol az parasztsagh minden igaz okokon kívül fel tamad, es min-den valogatás nélkül lovast, gyalogot, urat szolgastul fogva s kötözve viszi, az kit csak mostanibann is veghez vittének, es fel van ez teve, hogy Gőmör varmegyében senkit is quartelyozni nem engednek, melj miat sokunknak szükségese utya is megh sanczoltattanak, nem mereszelvén csak valamenire is ki menni az magunk dolgainak latasara is.

Holot *nagyságos* urunk s generalunk, a mi helyünkben az vitezlő rend megh soka-sodot, szük hatarunk levén, *Isten* s emberek iteletire tamasztyuk, hogy abban el elnünk nem lehet, hanem a mint ennek előtte az fileki lovas es gyalogh rendnek az Gomör var-

²⁰ Ti. Eger török kézre kerülésétől (1596 okt.) fogva.

²¹ Rhédey Ferenc — Bocskai és Bethlen későbbi hadvezére — a XVI—XVII. század fordulóján, 1601-ig, Bosnyák Tamás a XVII. század első évtizedeiben, 1634 decem-berében bekövetkezett haláláig volt füleki főkapitány.

²² Fülek — ahol a XVII. században három vármegye (Nógrád, Pest és Heves) székelt, s a török hódoltság területéről elköltözött nemesek tömegesen találtak menedé-ket — évtizedeken át valóságos csomópontja volt a végvári katonaság és a nemesség közötti ellentéteknek. Erre vonatkozó kiadott anyag: a füleki nemesek 1612-ből származó panasza a várórség ellen (Hadtörténelmi Közlemények, 1894, 380—389. l.), továbbá — az ellentétek okát a másik oldalról megvilágítva — a füleki várórség panaszai 1669-ből. (Hadtörténelmi Közlemények, 1897, 635—639. l. — Közli *Merényi Lajos*.) A nemesség és a füleki várórség közötti viszályokra figyelemre méltó adatokat szolgáltatnak továbbá Koháry István Esterházy Pálhoz írott levelei. (Közli *Merényi Lajos*, TT. 1903, 67—82. és 232—252. l.) — A nemesi és vitézi rend közötti ellentétekről egyébként a jelen folya-modványon kívül forrás csoportunk is tartalmaz további adatokat. Egy kelet nélküli, de szintén az 1670-es évekből származó folyamodványban pl. a füleki nemesség amiatt panaszkodott Esterházyknak, hogy Koháry István főkapitány megsérti régi nemesi sza-badságukat: arra való hivatkozással, hogy a Füleken lakó nemesek nem akarnak sem cirkálni, sem vártálni, megakadályozza a nemesség bormérését (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai, 671/5917).

megye, Rima, Saio, Balog ket fele es Medves allya volt szokot quartelya, most is az szerint kellenek secundálni az dolgot, mert hogy mi praesidiariusok vagyunk, bár egyebet gratuito ne praestálnának, hanem az egy quártelyt, mely continue nem durálna, hanem csak ideigh, vagy fordulasban történék.

Tertio.

Fő es vice capitany uraink protectionalis leveleit ki vevén, hogy azoknak ereiek mellet az eő nagysága es eő kegyelme tekintetiért bizvast bocsassanak es bocsatassanak bennünköt illendő gazdalkodással, semminek alityak, sőt becstelen szokal illetik az eő nagysága es eő kegyelme levelét, a honnan következik, hogy ha fő es vice capitany urainkot nem böcsüllik, anival inkább magunkot hogy böcsülnek, noha edictumul ki adatot az Gőmör varmegyeben, hogy az kinel capitanyok levele nincsen, fogattassek. De nagyságos urunk, anni ha vagyon, mint ha nincs, mert ha vagyon, semminek alityak s nem böcsüllik, s ha nincsen is, megh fogiak.²³

Quarto.

Nem csak szokás, hanem ugyan privilegiumul allot fen ez az vitezlo rend közöt, hogy jobban veghazunkot oltalmazhassuk es az felelmes időkben az reank útő es allatomban jaro martalocz törökök ellen obstalhassunk, az környül valo falukot fűvellőjül, kinék mint eset, el osztották pünkösdtül fogvást Szent Iván napigh, mellyet már most, nagyságos urunk, mint torkunk verve el vont portionkot keservessen ohaytva szemlélünk, s inset is vagyon, hogy olykor kár esik veghazunk körül, mert az vitezlo rendnek nem szabad közel fűvelleni es ha fűvellenenk vagy fűvelleni akarnank is, üldözest es kergetést szenvedünk. Mind ezek nagyságos uram honnan törtennek, hanem az varmegyektül, a varmegye avagy az varmegyének elei pedigh ál az nemes uraimekbul.

Quinto.

Mindezeket es ehez hasonló nemes es paraszt varmegyektül szenvedet injuriankot ugy vagyon nehezen szenvedjük, de megis az egy rendbelieknek eleiket vehetnenk, vagy obstaculumval, vagy amicabiliter remedealvan, noha az is kárunkra fordulna. De eszünkben nem vehettyük, s feiünkben sem fér, miert az török, valahol talál, uz es vagh bennün-

²³ A környező falvak lakosságával szemben erőszakoskodó végvári katonák elleni fellépés és a felettük való bíráskodás kérdése a megyei és katonai hatóságok közötti mindenkori erőviszonyok függvénye volt, s állandó vita tárgyát képezte a XVII. század folyamán. Az eltérő magyarázatokra maguk az országgyűlési törvények is alkalmat adtak, amikor — egymásnak is ellentmondva — hol a vétséget elkövetők várkapitányának vagy földesurának, hol a megye tisztikarának adományozták a bíráskodás jogát. Jellemző, hogy míg az 1659 : 15. tc. csak arra az esetre állapítja meg a megyei hatóság büntető hatalmát, ha a vétséget elkövetők büntetését a várkapitány, illetve földesúr elmulasztaná, az 1659 : 16. tc. kifejezetten leszögezi, hogy a kihágások elkövetőit „nem a földesurak és kapitányok, hanem a fő- és alispánok kezéhez” kell szolgáltatni. A haditanács persze a végvári kapitányok büntető hatalmának igyekezett érvényt szerezni (ld. a haditanács 1669. febr. 11-én kelt átiratát a magyar kancelláriához, — OL. Magyar kancellária levéltára, Insinuata Consilii Bellici, No. 317) — vajmi kevés eredménnyel. A megyék viszont — természetesen az 1659 : 16. tc.-re hivatkozva — magukat tartották a vétséget elkövető végvári katonák feletti ítélkezésre jogosultnak. Ilyen értelemben adta ki statutumait — más megyékhez, pl. Abaújhoz hasonlóan — Gőmör megye is (ld. *Kolosvári—Óvári: Corpus Statutorum* II/1 254—259, 266. stb. 1.). A kapitányok passusaira, illetve protectionalis leveleire egyébként — úgy látszik — másutt sem voltak tekintettel. Az 1659 : 15. tc. pl. nem tesz különbséget a falukat „levelekkel vagy anélkül megszálló” katonák között. Abaúj megye 1670-ben kiadott statutuma szintén egyöntetű eljárást ír elő a „levél mellett avagy levél nélkül kvártélyozó, szegénységen élő” lovas és gyalog vagabundusokkal szemben. Gőmör megye 1670. jún. 4-én kiadott rendelete pedig csak abban az esetben ismeri el marhahajtó katonák „fő- és vicegenerális uraktól” származó pátenseinek érvényét, ha az ilyen marhahajtók a viceispántól is salvus passust szereznek (ld. uo.).

köt, holot szent bekessegh volna most, a mint közöttünk is tudva vagyon, de mind ezeket az török nem gondolván, igazat, jambort, hadnagyot, fő es közrendet indifferenter vág, sőt hatarul vetette az Matra tulso felet, hogy valakit azontul kaphat, le vagia. De bar csak innét ne bantana *nagyságos* uram, el hagynánk az tulso felét, es ha mi talalyuk eőköt, bár eők adgyonak okot is az csatára, nem szabad bantanunk, melyet ugyan terhessen lattanunk viselni az nyakunkon, mert vitez hadnagyok s jo legyenek el esesevel fölötte nagy corsbát szenvedunk vegházunkon, kik az frigynek bizván vesztenek el.²⁴

Sexto.

Nem utolso *nagyságos* urunk mind ezek közül az mi fizetelenségunk. Tamasztyuk ezt az *nagyságod* bölcs iteletire s discernallya *nagyságod*, mert az regi szabadsagunk a mint jelentyük s nemely *accidentiaink* is megh kissebitetenek, az jo hasznu csaták megh szuntenek, s az eők fölsege fizetese is illy ritkán a mint most teczenek, mihez fogiuk magunkot, az huzást vonast nem szoktuk, es ennek előtte az kit igaz szablyankal kerestünk, el fogyatkozot es el költöttük.

Septimo.

Jarul hozza még az is, mind enni sok kintelensegh allat is ez is fen van, hogy az sok rendetlen kisirtesre, akarmi ala valo dologh veget katonanak vagy gyalognak felelmes utakon kel faradozni, ki rekesztyük ugyan az kapitany urunk *discretio*iban alo kesertest, vagy utat, de aszonynk eők *nagysága* is mindenkor az mikor kivannya, azt akarja, hogy kisirjük. Tudgya pedig *nagyságod*, az szegeni legennek dragaban al az lova, s ha az sok kisertesben el rontya, hol vegyek masikat, ez aránt is konnyebitest várunk *nagyságod*tul.

Octavo.

Lathattya *nagyságod*, mely nagy helyet foglaló hazak vadnak itt Fileken, az kiktül vigyazással kel minekünk szolgálunk, az szegeny legennek pedig nincs szallasa, hanem falukon kellett lakni es onnan is a vegházban be kel iarni szolgálni, s bár csak az olyan nagy hazakban adnak az olyanoknak szallást, kiknek az urai hodult helyeken laknak, s megis házat tart itt, az mi szolgálatunknak megh szaporodasara. Ezek az mi sebeink, itt kellett az favor es medela, kit jo remensegel varunk *nagyságod*tul,

*Nagyságod*nak alazatos szolgálja

az fileki seregh.

Eredeti

²⁴ A füleki sereg folyamodványának ez a pontja jól mutatja azt az egyoldalú és lehetetlen helyzetet, melybe a végvárok katonasága a bécsi udvar passzív török politikája, illetve a császári hatóságoktól sorozatosan érkező tiltó rendeletek hatására került. Erdemes e helyen bővebben idéznünk Esterházy Pálnak egy 1674. júl. 15-én, Koháry István füleki főkapitányhoz írt levelét, melyből kiderül, hogy a füleki őrség gyakori török-harcaival különösen magára vonta az udvar haragját: „*Kegyelmes* urunk eők fölsege ugy informaltatott, hogy az Dunantul valo végházbeliek még sem szűnnek az törökkel valo csatazastul, kihez képest sub gravi animadversione iterato megh parancsolta eők fölséghe, hogy tilcsam megh, nagy büntetés alatt tartoztassak ben az végházakban a katonasagot az kapitanyok. A mint Montecucoli uramtul ertettem penigh, az töb kapitany uramék közöt *kegyelmedre* vagyon legh nagioib neheztelles, hogy *kegyelmed* nem tugia az alatta valoít megh zabolazni es *disciplinaban* tartani, a minthogy ki is fogia adni az neheztelessek punctumit. . . Veven annak okaert *kegyelmed* ez levelemet. . . semmikeppen megh ne engedie az csatazast, hanem inkab az végházban ben tartoztassa nagy büntetés alatt eőköt.” (Státny archív v Radvani, Koháry-család levéltára, Gräfllich Kohárysche Familien-Correspondenz, IV/1517). A bécsi udvar passzív török-politikája és a magyar rendiség megtörésére irányuló törekvések közötti összefüggésre utal *Purjesz István*: „A török hódoltság Pest megyében a XVII. század második felében” c. tanulmánya (Levéltári Közlemények, 1958, 173—200. l.).

671. csomó — 5930. sz.

Románfalvay Farkas György lévai vicekapitány, Szily György lévai főhadnagy és Czór György lévai seregbíró, kelet nélkül

Kegyelmes urunk

Az Ur Isten *nagysághodat* minden kívánta jockal szerenczessen aldgya megh, szivünk szerint kivannyuk.

Hogy *nagysághodat* kentelenítettünk ezarant mostani terhes és nem keves faradozásával vegben vit uttyairul valo megh térésében busitanunk, *nagysághodtúl* mint *kegyelmes* urunktol nagy alazatossan varunk bocsanatot. Ugy tudgyuk *kegyelmes* urunk bővseghesen által láthatta *nagyságod* mint it leteleben, mind penigh annak előtte erthette ennek a mi utolsó ruinaban forgho levai veghazunknak fogyatkozásait es némely szüksegeit is, mely szüksegeink megh orvoslást a mi *kegyelmes* urunk eö fölsége előtt, hogy *nagyságod* alázatossan fogia impetralni, az arant *kegyelmessen* ayanlotta magát. Im azért nemely szüksegeinket papirosra teven megh küldöttük nagodnak.

Elsőben is, mint hogy azon tiszteteknek, akiket kinek kinek magha *nagysághod* *kegyelmessen* conferált, ugmint: Gombos János uramnak porkolabsághára, Czór György uramnak seregh birosaghara, Rác Andrásnak lovas vice hadnagysághára, Balla Matyásnak lovas zaszlo tartóságára és Ovári Györgynek gyalog zaszlo tartóságára, semminémű fizetest nem adtanak az commissarius urak, kivanvan, hogy az Bellicumtul valo decretumokat mutassak megh. Naghodat az aránt alazatossan kerjük, Isten naghodat Béczben vivén, a mi *kegyelmes* urunktol eö fölséghegül, avagy az tekintetes Bellicumtul obtineallyon olyan generale decretumot *nagyságod* maghanak, legyen az naghodnak authoritasaban: ha olyan alacson tiszteket valamely arra melto böczülletes embernek nagod conferál, az legyen helyes, es az fizetesnek idejen az fizető mesterek az olyan tiszteteknek fizesenek, kinek kinek a mint szokot jarni fizetese.²⁵ Az mely tiszteteknek penigh most utobban nem fizettek: mint hogy az fizető mester is ayanlotta magát assistentiával lenni, *nagyságodat* mint *kegyelmes* urunkat kerjük, azoknak fizetesek ki szerzesében is mutassa minden *kegyelmesseghet* nagod.

Masodszor, mint hogy mind az lovas, mind az gyalogh zaszlok alat valo nep, ki az poghany fegyveri miat valo el essessell, ki az halál által valo ki mulással ighen megh kevesesedet, a mint maga is *nagyságod* jól láthatta, mely kevesken szorultunk, vannak szabad leghenyek alkalmasint az vegházban, az kik be irattathatnának mind lovas, mind gyalogh zaszlok ala. De seregh deák uram semmi let uttal az Bellicum hire nélkül nem meri be írnya ökö. *Nagysághodat* mint *kegyelmes* urunkat kerjük az arant is, obtineallyon az Bellicumtul seregh deák uramra oly paranczolatot, valakiket az tisztviselők iavallanak az zaszlok alá be írnya, iria be eö *kegyelme* személy valogatás kívül, a kik alkalmatossak az eö fölséghe szolgálattyára.

²⁵ A bécsi udvar abszolutisztikus, a magyar rendi önállóság megszüntetésére irányuló törekvéseit mutatja, hogy a haditanács még a legalacsonyabb tisztségek betöltésénél sem ismerte el a bányavidéki főkapitány kinevezési jogát. Így állt elő az a helyzet, hogy a várórségek küldöttségeinek nem egyszer akár egy tizedesi tisztség betöltése ügyében is Bécsbe kellett felmenniök. 1674-es jelentésében ezt Esterházy is szóvá tette a királynak: „Officiales minores, uti sunt decuriones, vexiliferi, centuriones, haecenus semper a generalibus constituebantur, iam vero similes officiales vector facere, sic plurima vacant officia, cum non habent sumptus Wiennam eundi milites, ad solicitanda similia officia... Igitur requiritur, ut minora officia ego eis, quos idoneos video, conferre possim, notificando nihilominus omnia inclito maiestatis vestrae sacratissimae consilio bellico.” (TT. 1891, 264—265. l.)

Harmadszor, vannak felesen mind lovas, mind gyalogh rend közül valok, a kik a thabortul el szoktenek, es mivel megh fogásokrul valo paranczolat van *nagyságod*tul, be nem mernek az vegházban jönni, hanem kin tekereghnek. *Nagyság*hodat mint *kegyelmes* urunkat kerüük, meltoztassek ökö *kegyelmes* gratiaiban venni, jöhessenek be az vegházban, mert az eö kin tekergesek az szeghényseghnek sem kevés kárára van, mivel eյel nappal rajtok elődnek. Tartunk attul is, ha valami motusok talalnak lenni, es be nem merven jönni az vegházban, az más félhez ne allýanak, es mint azok, ök is nagy veszedelmet magunkra és a vegházra ne hozzanak.²⁶

Negyedszer, mint hogy nemes Thurocz és Arva vármegyék, edgyüt nemes Bars varmegyevell, az nemes orszaghtul az articulus szerint Léva épületire rendeltetnek,²⁷ egesz 1663 esztendőktül fogva semminemü penzt Thurocz es Arva varmegyekbül nem praestaltanak, söt az előtti esztendőkbeli gratuitus laborra valo penz is megh alkalmasint van hatra, hanem ha ki szedtek is, mire fordították, avagy hova tettek, ök tudgyak.

*Nagyság*hodat alázatosan kerüük, meltoztassek külön külön valo paranczolatokat azon nemes varmegyekre obtinealni eö fölséghtül, es maga is *nagyság*od paranczolatot adni, a minemü penzel mind az alat az esztendők alat ide az gratuitus laborert tartoztanak es most is tartoznak, adgyak megh, s ha szinten valamire fordítottak, avagy valakinek kezében adtak volna, vegyenek számot azoktul, a kik percipialtak es kinek adták azok, s adgyák oly ember kezében, ki az epiteshez szorgalmatosan hozza láthasson. Mindezekre *nagyság*odtul mint *kegyelmes* urunktul alázatos valaszt varunk. Kivannyuk *Isten nagysá*god eletet terýeszze szerenczes boldogh esztendőkre sokaigh.

*Nagyság*hodnak mint *kegyelmes* urunknak meltatlan alazatos szolgálói

P. S. *Kegyelmes* urunk, naghodnak ez aránt is akarunk irnunk, az előtti strasa mester mind *nagyság*od it leteleben, mind annak előtte bucsuzot, s az utan is, ki *nem* akarvan tovább is maradni, valasztottunk mast helyeben, Péchy György nevüt, ki bizony alkalmas azon tisztre. *Nagyság*od annak is hogy decretumot meltoztassek adni, mint *kegyelmes* urunkat *nagyság*odot alázatosan kerjük.

Levay vicecapitanj
Romanfalvaj Farkas Györgj

Lévay fő hadnagy
Szily György mp.

Lévay seregh bíró
Czór György mp.

Hacce supplicatio recommendatur gratýs excellentiae vestrae, per me servitorem devotissimum excellentiae vestrae: comitem Paulum Chiáky, supremum capitaneum praesidii Levensis mpia.

Ad excellentissimum comitem dominum, dominum Paulum Eszterhazy de Galantha, perpetuum in Frakno, comitatus Soproniensis supremum comitem, judicatus curiae regiae magistrum, sacrae caesariae regiaeque maiestatis intimum consiliarium, camerarium, partium regni Ungariae Cis Danubianarum et confiniorum antemontanorum supremum generalem et arcis Czobancz supremum ac hereditarium capitaneum, dominum, dominum nostrum gratiosissimum

humillima supplicatio introscriptorum.

Eredeti, 3 viaszpecsét

²⁶ Éppen ez a nagyon is reális félelem — hogy ti. az ellátatlan, császári szolgálatba fel nem fogadott, „tekergő” katonaság csoportosan a „más félhez”, azaz a kurucokhoz csatlakozik — ébresztette rá a bécsi udvart a redukción politikai tarthatatlanságára. I. Lipót — mint ismeretes — végül 1682. júl. 9-én rendelte el a végvári katonaság 1671 előtti státusának visszaállítását. *Takáts Sándor*: Kísérletek a magyar haderő felosztására 1671—1702, Magyar küzdelmek, 253. l.

²⁷ Bars, Turóc és Árva megyéket még az 1647 : 153. tc. rendelte a lévai vár javítására.

671. csomó — 5935. sz.

Nyitrai lovas és gyalog sereg, kelet nélkül

Kegyelmes urunk.

Ertettük bizonyos emberektől, hogy Suskovits János kegyelmes királyunktól eő fölségitől szinte valoba solicitalna a nitray vice kapitanságot, kit ha megh nyerne, a kit mink nem remellyünk, készek vagyunk *nagyságod* által az eő fölsége szolgálatyátul el bucsuznunk kicsintől fogva nagyigh, mert Suskovits János soha vitez nem vólt, kardal soha sem szólgált hazánknak, ha lóra akar is ülni, más tolyya föl. Kis Tapolcsány kapitány vólt ugyan egy kis korigh, de gyalazatossan köllöt ki menni,²⁸ sok rosz excessusiért a nemes Bars vármegyétől proscribáltatot, hasomlo képpen Nittra vármegye is vigyáztatot, valahun kaphattyak, minden remora nélkül megh ragadgyák. Suskovits apja varga volt, eő maga is azon mesterséget megh tanulván, legénnye volt az apjának, azután borbély mesterségre álván, ott is legényöl szólgált, nem kardal, hanem görbe varga késsel, kaptával, sertés fanállal és borotvával vitezkedet, többet tud ahoz, mint a katonasághoz, hire neve aval terjedet, hogj egjütt is másutt is csak a nagy telhetetlen paraznasághba és faitalan életbe töltötte mind eddigh ideit, s életinek megh jobbétására legh kisebb czikel sem talalkozik, s más-képpenn is infamis, soha semmi istenes cselekedetbe nem foglalta életit, seőt csak a nagy istentelenséghe ment el. A nemes vármegyét, pap urakot és magánal nagyob embereket is semminek tart, gyaláz, csufol, ha azokal ugy mer bányy, annál inkább mink mit remélhetünk, nem egyebet, hanem vagy lesz oka, vagy nem, tömlöczny fogh, huzny vonny, s az által igyekezik a mienkből gazdagodny. Nittra vármegyebe penigh se háza, se jószága, hanem csak hátan háza. Azokáért kerjük alázatossan *nagyságodat* mint kegyelmes urunkat, méltotassék modot találny, hogy amovealtassék Suskovits János. Hanem azon könyörgünk alázatossan *nagyságodnak* mint kegyelmes urunknak, az minémü érdemes, böcsületes feő embert, a ki tökélletes, jámbor, istenfélő vitez ember, száz Suskovitsnál vitezeb, méltóságos és *nagysághos* feő kapitány urunk²⁹ substitualta Dvorniky Márton uramot, méltotassék kegyelmessen promovealny dolgát, hogy azon tisztbten confirmaltassék.^{29a} Suskovitsot mi absolute nem akarjuk kapitanyunknak ösmerny, seőt inkább

²⁸ A kistapolcsányi lakosság 1665 nyarán emelt panaszt Suskovits János kapitány ellen, mert az „alatta valo vitizleő rend — mint Báthory Zsófiának írják — az hazainkat elfoglalta, magunkat kivertik és minden kevis iavainkban nagj karossan, szabadon disponalnak”. Katonái elviszik és kicsépelik a gabonát — panaszolják —, huszan-harmincan összeverődve leszedik az éretlen szóllót és gyümölcsöt (OL. NRA. 869/61). Miután 1665 őszén a kistapolcsányi hajdúk — kapitányuk vezetésével — Rákóczi László árváinak kastélyát is kifosztották, a garamszentbenedeki konvent vizsgálatot rendelt el, de Suskovits maga az ítélet előtt megszökött. (*Haiczl Kálmán* : i. m. 85—86. l.) Ezután tűnhetett fel Nyitrában.

²⁹ Kollonits Lipót, aki 1668. ápr. 30-tól 1670. máj. 19-ig volt nyitrai püspök és főkapitány (*Joseph Maurer*: Cardinal Leopold Graf Kollonitsch, Primas von Ungarn, Innsbruck, 1887, 32, 39. l.).

^{29a} Dvorniky Márton 1669. febr. 14-én folyamodott ugyanebben az ügyben Esterházyhoz, tehát az itt közölt folyamodvány is ez idő tájban keletkezhetett. Dvorniky egyébként azt írta magáról folyamodványában, hogy korábban Barkóczy István seregében szólgált: „eő *nagyságha* alat zasló tarto voltam, azutan mezey kapitány, magham kezemmel Veli biket foghtam, és haboruban [ti. az 1663—64. évi török háborúban] medik ream bizta vala érsek uram [ti. Lippay György esztergomi érsek] Nittrat, megh tudtam anni ezerek ellen oltalmazni . . .” (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai 657/1894). Hogy a papokat és a vármegyét „csúfoló”, Nyitra megyében birtoktalan Suskovits-csal szemben Dvorniky Kollonits bizalmi embere és pártfogoltja volt, az Maurer életrajzából is kiderül (*Maurer*: i. m. 38. l.). Valószínűnek látszik, hogy a nyitrai őrség e folyamodványa is a püspök-főkapitány sugalmazására keletkezett. Dvorniky Márton kinevezéséhez egyébként a haditanács hozzájárult, így az 1670-es évek elején ő volt a nyitrai várőrség vicekapitánya.

egjöl egyigh el bucsuzunk. Jo és *kegyelmes* valaszt várván *nagyság*odtul, Isten tarcsa és éltesse *nagyság*odat sok esztendeigh jo egészségben hazánk oltalmára.
*Nagyság*odnak holtigh valo

alazatos szolgay

nittray lovas és gyalogh
 magyar renden léveő seregh

Az mi *kegyelmes* urunknak, meltosságos groff Esterhasz Pal urunknak, Magyar országay Dunan innen levő vechazainak feő generalissanak, eő *nagyság*ának adassek.

Cito citissime

Eredeti, 3 viaszpecsét

9

671. csomó — 5941. sz.

Sellyei sereg, kelet nélkül

Alazatos szolgulatunkot aianliuk *nagyság*odnak mint *kegyelmes* urunknak, Isten *nagyság*odat minden szerenczes és üdvösseges iókkal aldgia megh, szivből kivanniuk.

Kegyelmes urunk, minemő rövidsegink es fogiatkozásink legienek ezen eő fölsege selliei vechazaban, *nagyság*odnak ennihani punctumban declaralni akartuk.

1 mo.

Az pogani török ellensegnek közel valo lakasa hozzank, meli miat meli erőtlen vechazban lakiunk, *kegyelmes* urunk *nagyság*od megh tapasztalhattia és lathattia, melinek megh czinalasat és erősiteset kivanniuk, hoga batorsagossabban lakhassunk benne, es ő fölseget is az mi *kegyelmes* urunkot szivesseben szolgálhassuk.³⁰

2 do.

Ezen vechazban nagi fogiatkozásunkra vagion, anni szabadsagunk nem leven, hoga csak egi vetemenies kerteczket epithessünk, ha epiteni akarunk, az pater jesuitak semmi uttal megh nem akariaik engedni, fizetist kivanvan tőle, maar egi darab kertünköt, rea iőven, le is rontak.³¹

3 tio.

Mivel itt az körül valo erdők nagiob reszre az *pater* jesuitake es Szent Martoni apatur *urunke*, megh csak tüzre valo faat sem engednek az katonasagnak hordani, meli nélkül szükségeskeppen nem lehetünk, annira el tiltottak az erdőktől.

4 to.

Füvellőnk, kaszalo reteink es szanto földeink hol legienek, *kegyelmes* urunk, tudni kivanniuk, az mint bekeseges udőben egjeb vechazbelieknek rendeltetet.

³⁰ A vágsellyei végházról Esterházy Pál 1674-ben a következő jellemzést adta: „Confinium hocce imprimis penitus nihil valet, estque non confinium, sed unum vilissimum habitaculum dicendum, quod portis, munitioibus, propugnaculis, militibus ac in summa omnibus necessariis caret.” (TT. 1891, 258. l.)

³¹ Vágsellye 1586-ban már a jezsuiták birtokában volt, ahonnét Bocskai elűzte őket, majd ismét visszatelepettek (Magyarország vármegyéi és városai, Nyitra vármegye, 1898, 156. l.).

5 to.

Belső veghazbeli fogiatkozásunk is az, hogy megh porkolabunk sinczen, az ki az kapukot be tegie, az vigiazast es vartat ki czelekedgie, mint egieb veghazakban az kapukot es az vartat haidusagh allia.

6 to.

Az falukrol hol mi eletre valot az szegenisegh el adni be hozvan, az nemet semmi uttal be nem erezti vighazunkban, hanem csak az ki neki nem szükséges, azt is maga akarattia szerent olli igen dragan adgia, nem leven arra valo vasarbirank, az ki rea vigiazna. *Kegyelmes* urunk, mivel mas veghazakban minden szaz lovasnak hadnadgia vagon, az mi veghazunkbann is kivantatnek *nagyságod kegyelmes* tecese raita.

7 mo.

Mivel az veghazhoz fölötteb szükséges az malom, minthogi az katonasagh örteni meszi nem mindenkor mehet, lenne szabad veghazunkhoz közel malint tartani.

8 tavo.

Egieb veghazakban az seregnek korczoamaia es meszaros szekie szokot bizonyos ideigh lenni, noha fő kapitani urunktól eő *kegyelmetől* maar megh vagon engedve, az mint maas veghazaknak keves iövedelmek szokot lenni.³²

9 no.

Mivel az igassagh közönseges, kivantatik itt is, mikor annak ideie, hogy az törvenies állapotok follianak.

10 mo.

Bekeseges udőkben az minemő szokas az veghazakban volt, mivel az vitezlő rend az falusi es varasi emberekből szaporodot, ha valameli falusi ember az veghazban az eő fölsege szolgaltatiara advan magat az vegh hazban be iün, hogy maradasa lehessen, ki nem adatvan.³³

11 mo.

Az kik az eő fölsege szolgaltatiara adtak magokat, föl veven az fizetest es mind eddig is küivel lakkak, kivantatik hogy be iüienek az veghazban.

12 mo.

Ha valameli szegeni katona valami vetekben talal esni, nem leven veghazunkban semminemő büntető heli, akar mi arolekisert (!) is mindgiart az nemetek keziben adattatot, baar csak egi oraigh vagi egi nap ott lett is, ha el boczatottak az nemetek, mindgiart egi forintot köllöt adni, az szokas megh eddigh mind igi volt.

³² Az Esterházy Pálhoz írt várórségi folyamodványok egész sora mutatja, milyen jelentős tétele volt a végvári katonaság megélhetésének a kocsma- és mészárszéktartás joga. A lévai sereg tisztviselői írták Esterházynak 1675. márc. 6-án: „Nilván vagyon az . . . hogy mindenüt az eő felsége végházaiban az seregh számára mészár székek vadnak” — és amiatt panaszkodtak, hogy bár főkapitányuknak „lévén magánosan mészár széke, az kiben esztendő által hust és az mi kivántatik, maga számára vágattat”, mégis az ő mészárszéktől is hust követel rovásra. (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai 669/5306.)

³³ Az 1635 : 51. és az 1655 : 41. tc. 300 forint büntetés terhe alatt kötelezi a várkapitányokat a szőkevény vagy elhurcolt jobbágyok visszaadására földesuraiknak.

Kegyelmes urunk, mind ezekről az *nagyságod* *kegyelmes* tezeset es rendelset kivanniuk. *Isten nagyságodat* sok esztendőkih eltesse es szerenczeltesse hazank megh maradasara kedves io egessegben.

Nagyságodnak alazatos szolgai

selliei seregh mp.

Nagyságodhoz mint *kegyelmes* urunkhoz, *nagyságod* alazatos szolgaitol alazatos supplicationk, melire kegielmes valast is varunk *nagyságodtol*.

Eredeti

10

671. csomó — 5943. sz.

Semptei végházbeliek, kelet nélkül

Kegyelmes urunk

Nagyságodtul mint *kegyelmes* urunktól nagy alazatossággal bocsanatot kérünk, hogy illy országos gondgyai között kényszerítettünk ez alazatos könyörgésünkel busittanunk, de az mindennapi szükség és ellenségtől való mind magunknak, hazunk népének s kevés iavainknak félelme kényszerit, hogy *nagyságodnak* mint *kegyelmes* generalisunknak nyavalyainkat detegallyuk és annak megh orvoslasara nagy alazatossággal kériük.

Elsőben.

Nylván vagyón *nagyságod* előtt, hogy sok üdőtül fogvast semmi fizetésünk nem livén, annyra ell nyomorodtunk, hogy az kenyerbe is alégh ehetünk, csak nem küldulasra iutot igyünk, nemelleyek penigh ugyan kényszerítettünk emberséges emberek segetségekhez ezarant folyamodnunk, maskeppen sem taplalhatván nyavalias cseledünket.³⁴

Masodszor.

Azt is *nagyságod* szemeivel látta, kiről nem szükség informálnunk, hogy itt az végh hazban, mint egy faluban, minden keretés és kapuk nélkül lakunk, ugy annyra, hogy nyaron, a midőn az Vág csak terdigh ér, s telen penigh, az mikor be fagy, mint most is, csak eýel, nappal réank varhattyuk az pogantul való veszedelmet, hanem illyen rettenetes hidegh télen egész eýeli istrasakkal seregestől köly, nyomorult ruhatalanok livén, magunkat, feleséginket, gyermekinket oltalmaznunk, az is penigh *kegyelmes* urunk, ha nagy erő jün, megh maradásunkra semmit sem fogh hasznalny.

Harmadszor.

Kegyelmes urunk, magunknak semmi hazaink nem lévén, hanem más embereknél, az *nagyságod* jobbágynál tekergünk (azoknak is nem kevés injuriaiokkal) semmi maiorsagoczkát nem tarthatunk, hanem még magunknak is egész télen sokan az hidegh kamarakban és istallokban köly nyomorganunk.

³⁴ Egy 1679. jún. 29-én kelt másik folyamodványában a *semptei* sereg szintén fizetelensége miatt panaszkodott (OL. Esterházy-levéltár, Pál nádor iratai 669/5335).

Negyedszer.

Mivel már *nagyság*otok, úgy mint kegyelmes generalis uraink residentiaiaival tétetet ez a veg haz,³⁵ és igen kevesen líven, úgy hogy csak egy első és vigyazo vég hazban is az előtt töb vitezlő rend szokot vala lenny, az *nagyság*otok méltóságához képest anny minden napi szolgálat vagyon raytunk, hol sohu az egész vég-hazakban nincsen, sótt magyar gyalogh nem lívén ez véghazban, annak hivatallyat is mind magunknak köly végbe vinnünk.

Mind ezeket kegyelmes urunk (az ell kerülhetetlen és ell titkolhatatlan szükségűtül viseltetven - kénszerítettvén) kellyetet *nagyság*odnak alazatossan detegalnunk és kérényünk, hogy *nagyság*od meltoztassek olly modot föl talalny, hogy mind ezek remedealtassanak és véghazunk allettassék fizetésunkel egiüt³⁶ szokas szerént jó rendbe, avagy kegyelmes urunktol eő fölségetől életünknek mas moddal valo keresesere ablicentialtatny: meöly *nagyság*od kegyelmes gratiaiat utolso csöb vérünk ki ontasaigh keszek vagyunk alazatossan megh szolgálny. Varván kegyelmes valaszt *nagyság*odtol,

*nagyság*odnak

alazatos szegeny szolgálj

semptej veg-haz beliek mind feienként

Tekéntetes és meltosagos Fraknoy groff Esterhas Pall fő generalis kegyelmes urunkhoz eő *nagyság*ához alazatos könyörgésünk. Semptei vegbelieké.

Eredeti

Л. БЕНЦЕДИ

ХОДАТАЙСТВА КРЕПОСТНЫХ ОХРАН ГОРНОГО ОКРУГА ВЕНГРИИ К ПАЛЮ ЭСТЕРХАЗИ В 1669—1681 ГГ.

Резюме

Сообщение содержит 10 солдатских ходатайств из 70-х годов XVII в. из материала семьи Эстерхази, хранящегося в Национальном архиве. В этих ходатайствах крепостные охраны т. наз. горного округа, стоящие в первой линии антитурецкой обороны, поставленные в защиту горных городов окрестностей р. Гарам (Грон) раскрывают свои жалобы своему начальнику, главнокомандующему горным округом Палю Эстерхази. Сообщаемый материал источников содержит по двум точкам зрения достойные внимания моменты по истории венгерского общества конца XVII в. С одной стороны он показывает из новой точки зрения, т. е. со стороны страдающих воинов пограничных крепостей тяжелые последствия современной политики центральных ведомств Габсбургов по военным делам, приведшие к упадку линии пограничных крепостей в Венгрии, построенной против турок. С другой стороны он содержит в большом числе жалобы, которые показывают экономические и политические причины противоречий между охранами пограничных крепостей и между различными классами и факторами сословного общества Венгрии — магнатами,

³⁵ Esterházy Pál dunánineni főkapitánnyá történt kinevezése után eredetileg Nyit-rát választotta székhelyéül, de e választása Kollonits Lipót nyitrai püspök élénk ellenzésébe ütközött. Így tette azután — jobb híján — főkapitányi székhelyét Semptére, miután a haditanács testvéröccsével, Esterházy Ferencsel — aki a családi osztozkodáskor Sempté megkapta — ez ügyben külön egyezséget kötött (*Bubics—Merényi* : i. m. 195. l.). Annak, hogy Sempté Esterházy később is alkalmatlannak tartotta főkapitányi székhelyének, 1673 októberéből van nyoma (*Szabó István* : i. m., *Egyháztörténet*, 1959, 306. l.). 1674-es jelentésében a vár leromlott állapotáról és az őrség gyengeségéről Esterházy ismét hosszasan panaszkodott. A semptei várról adott leírása pontról pontra igazolja a folyamodványban előadottak hitelét.

³⁶ A semptei őrség Esterházy jelentése szerint 15 évre visszamenően összesen 17 hónapra kapott fizetést (ТГ. 1891, 258. l.).

дворянами, комитатами, городами — вернее характер этих противоречий. В этом отношении сообщение пополнит новыми материалами известную в основном картину классовых отношений Венгрии конца XVII в.

В кратком введении к документам автор обращает внимание исследователей эпохи на эти точки зрения.

L. BENCZÉDI

REQUÊTES DES GUETS DES RÉGIONS MINIÈRES ADRESSÉES
A PÁL ESZTERHÁZY, 1668—1681

R é s u m é

La présente communication renferme dix requêtes écrites par des soldats dans les années de 1670, requêtes faisant partie des archives de la famille Esterházy conservées aux Archives Nationales de Budapest. Dans ces requêtes les guets des régions minières — appelés à défendre les villes minières situées au bord du Garam — soumettent leurs plaintes à leur commandant, Pál Esterházy, capitaine suprême de cette même région. Le matériel de sources y communiqué contient des incidents qui méritent d'être retenus à deux points de vue par ceux qui se penchent sur l'étude de l'histoire sociale du XVIIe siècle. D'une part il met en lumière sous un nouvel aspect — du côté des soldats infortunés des confins militaires — les graves conséquences de la politique de guerre pratiquée par les organes gouvernementaux centraux des Habsbourg, politique qui conduisit à l'affaiblissement en Hongrie de la ligne des confins militaires créée contre les attaques des Turcs. Il comporte d'autre part nombre de plaintes qui renvoient aux antagonismes que les guets des confins militaires avaient avec les différents classes et facteurs de la société féodale de Hongrie — aristocratie, noblesse, comitats, villes — respectivement à la nature, aux raisons économique et de pouvoir de ces antagonismes. Sous ce rapport la communication apporte de nouvelles contributions à l'aspect que nous nous avons formé des rapports de classe ayant été en vigueur à la fin du XVIIe siècle.

La brève introduction préparée au recueil soumet ces points de vue aux spécialistes de cette époque.